

УДК 378.091.12:373.2-051:001.89

4. Теорія і методика професійної освіти

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Лимар Ю.М., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Чернігівського
національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка

У статті розкрито особливості підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до проведення наукового дослідження. Окреслено зміст і методику викладання курсу «Основи наукових досліджень», мета якого полягає в оволодінні студентами знаннями й формуванні вмінь, необхідних для здійснення самостійного наукового дослідження. Доведено ефективність виконання студентами спеціальних завдань для самостійної роботи.

Ключові слова: наукове дослідження, завдання для самостійної роботи, науково-категоріальний апарат дослідження, теоретичні та емпіричні методи наукового дослідження, педагогічний експеримент.

Лымар Ю.М.

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА К ПРОВЕДЕНИЮ НАУЧНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

В статье раскрыты особенности подготовки будущих воспитателей детей дошкольного возраста к проведению научного исследования. Очерчено содержание и методику преподавания курса «Основы научных исследований», целью которого является овладение студентами знаниями и формирование

умений, необхідних для проведення самостійного научного дослідження. Доказано ефективність виконання студентами спеціальних завдань для самостійної роботи.

Ключевые слова: научне дослідження, завдання для самостійної роботи, научно-категоріальний апарат дослідження, теоретическіе і емпірическіе методи научного дослідження, педагогіческіе експеримент.

Lymar Y.M.

TRAINING FUTURE PRE-SCHOOL TEACHERS TO CONDUCTING THE SCIENTIFIC RESEARCH

The peculiarities of training future pre-school teachers to carrying the scientific research out have been revealed in the article. The content and methodology of teaching the course of study “The Basis of Scientific Researchers” which aims at mastering knowledge and forming the skills necessary to perform the independent scientific research have been outlined. The efficiency of doing special tasks for independent work by students has been demonstrated.

Key words: scientific research, tasks for independent work, scientific research categories, theoretical and empirical methods of the scientific research, pedagogical experiment.

Постановка проблеми. Реформування освіти в Україні активізувало наукові пошуки. Усе більше до них вдаються працівники навчально-виховних закладів загалом і дошкільних навчальних закладів зокрема. Оскільки сучасний вихователь дітей дошкільного віку повинен уміти організувати навчально-виховний процес на засадах індивідуалізації та диференціації, створити сприятливі умови для загального і творчого розвитку дошкільника. Реалізувати

ці завдання можливо тільки шляхом виявлення і врахування у навчально-виховному процесі вікових та індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку. Однак у студентів і вихователів дітей дошкільного віку нерідко виникають труднощі у проектуванні й проведенні наукового дослідження, що зумовлює необхідність підвищення ефективності професійної підготовки у цьому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку займалися Л.В. Артемова, Г.В. Беленька, Л.П. Загородня, І.О. Луценко, М.А. Машовець, Т.І. Поніманська, С.С. Попиченко та ін. Зміст і методику науково-дослідницької діяльності досліджували Р. Атаханов, М.Г. Білуха, В.І. Загвязинський, Г.Т. Кловак, С.Д. Максименко, В.К. Сидоренко, Н.Т. Тверезовська, В.О. Скребець, Г.С. Цехмістрова, В.М. Шейко та ін. Особливості підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до проведення наукових досліджень висвітлено у працях Г.В. Беленької, Н.П. Пихтіної та ін.

Аналіз наукових досліджень і педагогічного досвіду свідчить про необхідність здійснення досліджень, спрямованих на підвищення ефективності підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до проведення науково-педагогічних досліджень проблем навчання й виховання дітей дошкільного віку.

Постановка завдання (цілей статті). *Мета статті* полягає в розкритті змісту й методики підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до проведення наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі студенти виконують самостійні наукові дослідження, а саме: курсові та кваліфікаційні роботи, наукові статті тощо. У процесі їх написання у студентів нерідко виникають певні труднощі: під час формулювання науково-категоріального апарату дослідження, розробки методики констатувального та формувального етапів експериментального

дослідження; здійснення кількісного та якісного аналізу результатів дослідження; викладу й оформлення матеріалів дослідження тощо. Значною мірою подолати ці труднощі майбутні вихователі дітей дошкільного віку можуть під час вивчення нормативного курсу «Основи наукових досліджень». Ця навчальна дисципліна окреслена навчальним планом підготовки фахівців за напрямом «Дошкільна освіта» як дисципліна професійної науково-предметної підготовки. Її вивчення передбачено у V семестрі й здійснюється паралельно з виконанням студентами курсової роботи з дошкільної педагогіки або дитячої психології. На вивчення курсу відведено 2 кредити ECTS. Програмою курсу передбачено 14 годин лекційних, 16 годин практичних, 30 годин відведено на самостійну роботу студентів [2, с. 5]. *Мета курсу* полягає в оволодінні студентами знаннями й формуванні вмінь, необхідних для здійснення самостійного наукового дослідження.

Програма курсу «Основи наукових досліджень» складається з двох модулів. Зміст першого модуля «Методологія і методи науково-педагогічного дослідження. Зміст та організаційна структура наукових досліджень в Україні» охоплює питання методології й методів науково-педагогічних досліджень, теоретичні й емпіричні методи наукового дослідження, особливості їх використання у дошкільному навчальному закладі; зміст та організаційну структуру наукових досліджень в Україні. У межах другого модуля «Основні етапи та логіка наукового дослідження» аналізуються питання визначення науково-категоріального апарату та основних етапів дослідження; методики проведення педагогічного експерименту, особливостей його проведення в дошкільному навчальному закладі; оформлення й теоретичного обґрунтування результатів наукового дослідження [2, с. 5-36].

Зміст курсу та форми організації навчального процесу, передбачені програмою навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень» (лекції, практичні заняття, самостійна робота студентів), сприяють оволодінню студентами знаннями, формуванню в них умінь, необхідних для здійснення

самостійного наукового дослідження проблем виховання, розвитку й навчання дітей дошкільного віку [2].

На думку Н.П. Пихтіної, лекції з курсу «Основи наукових досліджень» повинні забезпечити належну теоретико-методологічну та методичну підготовку майбутніх фахівців щодо організації й виконання наукової роботи в галузі дошкільної освіти [4, с. 5]. З цією метою на лекціях з курсу «Основи наукових досліджень» студенти ознайомилися з методологією педагогічного дослідження; організаційною структурою наукових досліджень в Україні, атестаційно-кваліфікаційною системою наукових працівників; основними групами методів наукового дослідження, аналізували переваги й недоліки окремих методів дослідження, особливості їх використання в роботі з дітьми дошкільного віку; науково-категоріальним апаратом дослідження; логікою та основними етапами педагогічного дослідження; особливостями проведення експериментального дослідження у дошкільному навчальному закладі; структурою курсової та кваліфікаційної робіт; розглядали загальні правила оформлення наукового дослідження, основні вимоги до оформлення списку використаних джерел.

На практичних заняттях з курсу студенти узагальнювали, систематизували, поглиблювали знання й набували вмінь, необхідних для здійснення самостійного наукового дослідження.

Формуванню дослідницьких умінь студентів сприяє виконання ними завдань для самостійної роботи з курсу «Основи наукових досліджень». Згідно з робочою навчальною програмою курсу [2, с.16-33] студенти виконували до кожного практичного заняття завдання для самостійної роботи, які передбачали опрацювання додаткової психолого-педагогічної літератури з курсу; аналіз наукової статті, написання анотації до наукової статті; розроблення анкети; написання творчої роботи на тему «Значення науково-педагогічних досліджень у роботі вихователя дітей дошкільного віку»; визначення теми, мети, завдань, об'єкта, предмета та гіпотези дослідження; розроблення методики констатувального та формувального етапів експериментального дослідження;

здійснення аналізу психолого-педагогічного дослідження; складання плану-проспекту гіпотетичного наукового дослідження.

До виконання вище перерахованих завдань для самостійної роботи розроблено методичні рекомендації, які подано у навчально-методичному посібнику для студентів [2, с. 37-43].

Розглянемо детальніше особливості організації виконання студентами вказаних завдань.

Для аналізу наукової статті та написання до неї анотації студенти обирали статтю з журналів «Дошкільне виховання», «Дошкільна освіта» та ін. або збірників наукових праць, виконували завдання вдома, а на практичному занятті обговорювали їх. Більшість студентів правильно виконали це завдання. Однак були й такі, які стисло переказали зміст статті, в анотації не розкрили основної думки статті або наводили надто громіздкі формулювання, неправильно виділяли ключові слова. Під час бесіди вдалося виправити ці недоліки.

Розробити анкету студентам було запропоновано з теми «Професійне самовдосконалення майбутнього вчителя-дослідника» або «Значення педагогічної практики у формування дослідницьких умінь студентів» (за вибором). Враховуючи методичні рекомендації [2, с. 39], студенти складали анкети вдома, а на практичному занятті обговорювали їх. Більшість студентів успішно впоралися з цим завданням. Разом з тим анкети деяких студентів мали такі недоліки: питання не відповідали темі анкети, питання були сформульовані нечітко або неоднозначно. Студенти об'єднувались у дві групи (відповідно до тем анкет), у яких обговорювали результати роботи, виправляли наявні недоліки, обирали кращу анкету.

Написання творчої роботи на тему «Значення науково-педагогічних досліджень у роботі вихователя дітей дошкільного віку» сприяло усвідомленню студентами значення знань і вмінь з основ наукових досліджень для майбутньої професійної діяльності. Студенти виконували ці завдання вдома, а обговорювали – на практичному занятті.

Завдання з визначення теми, мети, завдань, об'єкта, предмета та гіпотези наукового дослідження студенти виконували в групах на практичному занятті. Студенти об'єднувались у малі групи, обирали тему роботи з кількох запропонованих варіантів [2, с. 47] або пропонували власну тему і виконували завдання. Варто відзначити, що визначення студентами науково-категоріального апарату дослідження саме під час роботи в групах є досить ефективним. Оскільки студенти обговорюють різні варіанти визначення того чи іншого поняття або процесу, вчаться по-різному їх формулювати, відстоювати власну точку зору, аргументувати її, співпрацювати з іншими. Наприкінці виконання завдання студенти кожної групи визначалися з доповідачем, який потім представляв результати їхньої роботи студентам інших груп і викладачу. Після цього відбувалось обговорення й оцінювання результатів роботи кожної групи.

Завдання з розроблення методики констатувального та формувального етапів експериментального дослідження студенти виконували здебільшого за темою своєї курсової роботи (навчальним планом передбачено виконання курсової роботи з дошкільної педагогіки або дитячої психології у V семестрі). Студенти представляли результати виконання цього завдання групі. Пояснювали, що саме вони хотіли визначити (під час констатувального етапу експериментального дослідження), чому обирали ті чи інші методи наукового дослідження, як опрацьовували експериментальні дані; у чому полягав формувальний етап експериментального дослідження, як він проходив, як опрацьовувались його результати. Студентів зацікавили майже всі теми й експериментальна робота доповідачів, тому вони задавали питання, обговорювали доповіді, висловлювали власне ставлення до проблеми дослідження.

Під час обговорення питань цієї теми необхідно звернути увагу студентів на особливості проведення констатувального експерименту в дошкільному навчальному закладі, зумовлені віковими та індивідуальними особливостями дітей дошкільного віку. Так, Г.В. Беленька підкреслює можливості

використання проєктивних методів у психолого-педагогічних дослідженнях в галузі дошкільної освіти [3, с. 15].

Для здійснення аналізу психолого-педагогічного дослідження кожному студенту було запропоновано курсову роботу з дошкільної педагогіки. За розробленою схемою [2, с. 39-40] студенти аналізували роботу: актуальність теми дослідження, структуру роботи, правильність визначення науково-категоріального апарату дослідження, логіку викладення матеріалу, відповідність оформлення роботи чинним вимогам. Слід зазначити, що студенти досить критично аналізували курсові роботи, виконані іншими студентами, звертаючи увагу навіть на незначні недоліки. Виконання цього завдання сприяло глибшому усвідомленню студентами вимог до змісту, структури й оформлення курсових робіт, подальшому уникненню виявлених помилок під час написання ними власних курсових робіт.

Підготовка й захист плану-проспекту гіпотетичного наукового дослідження були формою контролю з II модуля. Кожний студент обирав тему, з якої писав план-проспект, користуючись розробленими методичними рекомендаціями [2, с. 40-43]. На останньому практичному занятті з курсу «Основи наукових досліджень» студенти презентували розроблені плани-проспекти групі. Переважна більшість студентів розробили плани-проспекти за темами своїх курсових робіт. Після кожного виступу відбувалось колективне обговорення й оцінювання робіт студентів.

Крім того, на кожному лекційному та практичному занятті зверталася увага студентів на важливість дотримання орфографічних, пунктуаційних та стилістичних норм у науковій роботі. Оскільки, як показує досвід, у наукових роботах студенти нерідко допускають орфографічні, стилістичні помилки, не дотримуються наукового стилю викладення матеріалу, неохайно оформлюють роботу. Особливого значення це набуває за умов скорочення обсягу годин, відведених на вивчення української мови, у процесі фахової підготовки педагогів загалом і майбутніх вихователів дітей дошкільного віку зокрема.

Протягом семестру здійснювався поточний контроль навчальних досягнень студентів з курсу «Основи наукових досліджень» у таких формах: усне індивідуальне опитування, фронтальне опитування, робота в групах, виконання завдань для самостійної роботи, підготовка рефератів та ін. Це дало можливість здійснювати діагностику знань і вмінь студентів, необхідних для здійснення наукового дослідження, здійснювати їх корекцію з урахуванням індивідуальних особливостей майбутніх вихователів дітей дошкільного віку.

Формою підсумкового контролю з курсу був залік, який проходив у формі співбесіди за заздалегідь підготовленими питаннями [2, с. 45-46].

Аналіз результатів поточного й підсумкового контролю навчальних досягнень студентів свідчить, що вивчення ними курсу «Основи наукових досліджень» сприяло розвитку їхніх умінь аналізувати, узагальнювати та систематизувати матеріал з певної теми курсу; аналізувати переваги й недоліки окремих методів науково-педагогічних досліджень; осмислювати та враховувати у власній діяльності особливості їх використання в дошкільному навчальному закладі; аргументовано, спираючись на наявні знання, відстоювати власні шляхи вирішення конкретної проблеми; обирати та застосовувати методи дослідження педагогічних явищ і процесів залежно від мети дослідження; проектувати науково-педагогічне дослідження; самостійно обирати тему наукового дослідження, відповідно до неї формулювати мету, завдання, об'єкт, предмет та гіпотезу дослідження; планувати та здійснювати констатувальний і формувальний етапи педагогічного експерименту; оформляти результати психолого-педагогічного дослідження.

Варто відзначити значні можливості у цьому напрямі *науково-дослідницької роботи студентів*, а саме: написання курсових і кваліфікаційних робіт; підготовка наукових статей; участь у роботі студентських наукових товариств, студентських наукових проблемних груп, студентських наукових конференцій з актуальних проблем дошкільної педагогіки і т.п. Досвід показує, що більшість запитань щодо особливостей планування, проведення, аналізу результатів й оформлення наукового дослідження та представлення його

результатів у студентів виникає безпосередньо під час його написання. Тому доцільно залучати студентів до наукової роботи з першого курсу, щоб протягом всього періоду навчання в університеті вони набули необхідного досвіду дослідницької діяльності.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, вивчення майбутніми вихователями дітей дошкільного віку курсу «Основи наукових досліджень» сприяє узагальненню, систематизації, поглибленню знань студентів з основ наукових досліджень, а виконання ними спеціальних завдань для самостійної роботи – розвитку вміння проводити самостійне наукове дослідження проблем навчання й виховання дітей дошкільного віку.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до використання інформаційних технологій під час аналізу результатів педагогічного експерименту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень : навч. посіб. / Г.Т. Кловак. – Чернігів : ЧЦНТІ, 2003. – 260 с.
2. Лимар Ю.М. Основи наукових досліджень : навчально-методичний посібник [для студентів спеціальності 6.010101 “Дошкільна освіта”] / Ю.М. Лимар. – Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2012. – 60 с.
3. Основи науково-педагогічних досліджень / [упоряд. : Г.В. Беленька]. – К. : Освіта України, 2005. – 20 с.
4. Пихтіна Н.П. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / Н.П. Пихтіна. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2015. – 198 с.
5. Тверезовська Н.Т. Методологія педагогічного дослідження : навч. посіб. / Н.Т. Тверезовська, В.К. Сидоренко. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 440 с.

Вичитано, вивірено, відредаговано.

21.06.2016 р.